



## ΟΥΤΟΠΙΑ

*Διμηνιαία Έκδοση Θεωρίας και Πολιτισμού, Μανρομχάλη 52, 106 80 Αθήνα*  
Τηλ.: 210 36.07.742, Φαξ: 210 38.36.658, [www.u-topia.gr](http://www.u-topia.gr)

## ΥΤΟΡΙΑ

A Bimonthly Review of Theory and Culture, Editor: E.I. Bitsakis  
52 Mavromichali Str, 106 80 Athens, Greece,  
Tel.: 210 36.07.742, Fax: 210 38.36.658

*Εκδότης: Ευτύχης Μπιτσάκης*

*Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ*

*Κεντρική διάθεση: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΠΟΣ*

*Πλαπούτα 2 & Καλλιδρομίου, 114 73 Αθήνα, Τηλ.: 210 32.21.580, Φαξ: 210 32.11.246*

### *Συντακτική Επιτροπή*

Βασίλης Αλεξίου, Χρίστος Αλεξίου, Λεωνίδας Βατικιώτης, Θανάσης Γκιούρας, Δημήτρης Γρηγορόπουλος, Χρήστος Δερμεντζόπουλος, Δημήτρης Δημητούλης, Ανδρέας Θεοφίλου, Έκτωρ Κακναβάτος†, Τιτίκα Καραβία, Αιμιλία Καραλή, Ερατοσθένης Καψωμένος, Κατερίνα Κέη, Μαρία Κοκκίνου, Στάθης Κουβελάκης, Λαοκρατία Λάκκα, Γιώργος Μανιάτης, Κατερίνα Μάτσα, Δημήτρης Μπελαντής, Ευτύχης Μπιτσάκης, Ηρακλής Οικονόμου, Αντρέας Παγουλάτος‡, Πέτρος Παπακωνσταντίνου, Δημήτρης Σαραφιανός, Μάνος Σπυριδάκης, Γιώργος Σταμάτης, Σταύρος Σταυρίδης, Παναγιώτης Σωτήρης, Γιώργος Τριμπέρης, Αλέξανδρος Χρύσης.

### *Τακτικοί Συνεργάτες*

Χρίστος Γεωργίου, Γιάννης Δάλλας, Μανώλης Δαφέρμος, Κωστής Δεμερτζής, Γιώργος Δικικιρίκης†, Σόνια Ιλίνσκαγια, Κώστας Λαπαβίτσας, Γιώργος Λιοδάκης, Ευγένιος Ματθιόπουλος, Σταύρος Μαυρουδέας, Θόδωρος Μεγαλοοικονόμου, Βασίλης Μηνακάκης, Χρυσούλα Μητροπούλου, Παναγιώτης Νούτσος, Ευαγγελή Ντάτση, Κώστας Παλούκης, Δημοφάνης Παπαδάτος, Νίκος Παπαδάτος, Δημήτρης Πατέλης, Σάββας Πατσαλίδης, Περικλής Παυλίδης, Γιώργος Παυλόπουλος, Γιάννης Πλάγγεσης, Δημήτρης Ρόκος, Γιάννης Σακκάς, Θανάσης Σφήκας, Νίκος Ταμπάκης, Δημήτρης Τζωρτζόπουλος, Βούλα Τσινόρεμα.

*Επιμέλεια και διόρθωση δοκιμίων: Συλβί Ρηγοπούλου*

*Ηλεκτρονική σελιδοποίηση: Εκδόσεις Τόπος, τηλ.: 210 82.22.835*

*Εκτύπωση: Προσχέδιο*

### *Για τους συνεργάτες της Ουτοπίας*

Τα κείμενα που δημοσιεύονται εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα. Η Συντακτική Επιτροπή ευθύνεται για την επιλογή τους. Κάθε κείμενο κρίνεται από δύο ειδικούς, μέλη ή μη της Συντακτικής Επιτροπής. Σε περίπτωση διαφωνίας, το κείμενο δίδεται σε τρίτο κριτή. Απορριπτικές αποφάσεις της Συντακτικής Επιτροπής αιτιολογούνται. Οι συγγραφείς παρακαλούνται να υποβάλλουν τα κείμενά τους σε 2 δακτυλογραφημένα αντίτυπα. Τα άρθρα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 6.000 λέξεις, δηλαδή τις 20 δακτυλογραφημένες σελίδες κανονικού σχήματος. Εφόσον είναι δυνατόν, τα άρθρα να είναι γραμμένα σε δισκέτα, σε Macintosh, MS DOS text ή οποιαδήποτε Windows.

Τιμή τεύχους: 11 ευρώ. Ετήσια συνδρομή εσωτερικού: 50 ευρώ. Φοιτητές: 35 ευρώ. Οργανισμοί: 100 ευρώ. Ετήσια συνδρομή εξωτερικού: ΕΥΡΩΠΗ 80 ευρώ - ΗΠΑ 95 ευρώ. Οργανισμοί εξωτερικού: 130 ευρώ.

Συνδρομές: ALPHA BANK, 128-00-2320-001847 (ΜΟΤΙΒΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.)  
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, 151/470821-09 (ΜΟΤΙΒΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.)

Αριθμός τεύχους: 100, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2012

ISSN: 1105-9141

Εικόνα εξωφύλλου: Καζιμίρ Μαλέβιτς, *Εργάτρια*, 1933.

Εικόνα οπισθοφύλλου: Καζιμίρ Μαλέβιτς, *Σύνθετο προαίσθημα*, περ. 1930.

# **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

- 5 ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ
- ΑΦΙΕΡΩΜΑ**
- 13 ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΘΕΩΡΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ  
Αλέξανδρος Χρύσης
- 17 Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΩΝ  
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ ΑΠΟ ΤΟΝ JACQUES D' HONDT  
(COMMUNISMUS DER GEISTER)  
Johann Christian Friedrich Hölderlin
- 47 Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΦΑΝΤΑΣΜΑΤΟΣ (ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΑΝΩ  
ΣΤΗΝ ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟ)  
Παναγιώτης Σωτήρης
- 73 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΑΙΡΕΣΗΣ: ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ  
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ  
Alberto Toscano
- 85 ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ  
Daniel Bensaid
- 91 Ο «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ»  
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ;  
Pierre Dardot
- 99 Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ  
ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ Ή Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ ΕΝΝΟΙΑ  
Isabelle Garo
- 105 ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
Ellen Meiksins Wood
- 111 ΡΟΖΑ ΛΟΥΞΕΜΠΟΥΡΓΚ: ΕΝΑΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ  
ΓΙΑ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ  
Michael Löwy
- 117 Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ  
ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ  
Peter D. Thomas

- 135 Η ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ  
Δημήτρης Γρηγορόπουλος
- 153 ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ  
ΣΤΙΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ  
Δημήτρης Καλτσώνης
- 167 ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ  
Γιώργος Ι. Μανιάτης

***ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ***

- 187 Π. ΠΑΥΛΙΔΗΣ, *Η ΓΝΩΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ  
ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ*  
Πάυλος Μουρουζίδης
- 193 Β. ΤΣΙΡΑΚΗΣ, *ΣΕΛΑΝΙΚ*  
Δημήτρης Δημητούλης
- 196 ANTONIO ΓΚΡΑΜΣΙ, *ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΥΩΝ*  
Νίκος Γ. Παπαδάτος

***ΣΥΝΤΟΜΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΕΥΧΩΝ, ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ  
ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ***

- 205 I. ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ
- 206 II. ΣΥΜΠΟΣΙΑ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ
- 206 III. ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ
- 207 IV. ΞΕΝΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ



Ο κομμουνισμός των πνευμάτων.  
Φιλοσοφικό σχόλιο από τον Jacques D' Hondt  
(Communismus der Geister)

*Eugène και Lothaire - Thibaut και Oscar*



### ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Δύση του ηλίου. Παρεκκλήσι. Μια αχανής και πλούσια περιοχή. Ποταμός. Δάση. Οι φίλοι. Μόνον το παρεκκλήσι φωτίζεται ακόμη. Συζητούσαμε για τον Μεσαίωνα. Τα μοναστικά τάγματα νοούμενα υπό την ιδεατή σημασία τους. Την επιρροή τους στη θρησκεία και συγχρόνως στην επιστήμη. Οι δύο αυτές κατευθύνσεις χωρίστηκαν, τα θρησκευτικά τάγματα κατακρημνίστηκαν, αλλά μήπως δεν θα ήταν ευκαταίρι τέτοιου είδους θεσμοί; Για να αποδείξουμε πόσο αναγκαίοι είναι στον καιρό μας, ξεκινούμε από την επακριβώς αντίθετη αρχή, τη γενικευμένη έλλειψη πίστης. Αυτή η έλλειψη πίστης συνδέεται με τη σύγχρονη επιστημονική κριτική, που υπερίσχυσε του θετικού στοχασμού. Δεν έχει κανένα όφελος να θρηνούμε γι' αυτό, πρέπει να κάνουμε κάτι. Πρέπει είτε η επιστήμη να εκμηδενίσει τον χριστιανισμό είτε να συγχωνευθεί μαζί του, διότι δεν μπορεί να υπάρχει παρά μία και μόνον αλήθεια. Ως εκ τούτου, δεν θα έπρεπε να αφήσουμε την επιστήμη να εξαρτηθεί από τις εξωτερικές περιστάσεις και, δείχνοντας εμπιστοσύνη σε αυτή την ενότητα που εύχονται και προαισθάνονται όσοι γνωρίζουν και όσοι αγαπούν την ανθρωπότητα, να της διασφαλίσουμε μια ανεξάρτητη, αξιοπρεπή και επιβλητική ύπαρξη. Σεμινάρια και ακαδημίες της εποχής μας. Η *Νέα Ακαδημία*.

\*

Μια όμορφη βραδιά έφτανε στο τέλος της. Καθώς το φως χανόταν, έμοιαζε να μαζεύει όλες τις δυνάμεις του για να ρίξει τις τελευταίες χρυσές ακτίνες του σε ένα παρεκκλήσι που υψωνόταν, με θαυμαστή απλότητα, στην κορφή ενός λό-

φου καλυμμένου από λιβάδια και αμπελώνες. Η λάμψη του φωτός δεν έφτανε πια στην κοιλάδα, στους πρόποδες του λόφου, και μόνον ο ήχος των κυμάτων έδειχνε πόσο κοντά βρίσκεται ο ποταμός Νέκαρ που, όσο έσβηνε η μελωδία της ημέρας, ύψωνε ακόμη περισσότερο το μουρμουρητό του για να χαιρετίσει την έλευση της νύχτας. Τα κοπάδια είχαν επιστρέψει. Ένα άγριο ζώο σπανίως τολμούσε να γλιστρήσει δειλά έξω από το δάσος για να αναζητήσει την τροφή του στο ύπαιθρο. Το βουνό είχε ακόμη φως. Τα πάντα είχαν βυθιστεί σε ένα πνεύμα γαλήνης και μελαγχολίας.

«Λοθάριε» –έτσι ξεκίνησε ένας από τους δύο νεαρούς που κοιτούσαν για λίγη ώρα από το προαύλιο του παρεκκλησιού αυτό το θέαμα, και οι οποίοι είχαν τώρα κάπως απομακρυνθεί από εκείνο το σημείο για να αποχαιρετήσουν την τελευταία ακτίνα του ήλιου που άγγιζε τη σκεπή της εκκλησίας– «Λοθάριε! Δεν νιώθεις κι εσύ να σε τυλίγει μια μυστική οδύνη καθώς το μάτι του ουρανού χάνεται από τη φύση, αφήνοντας την αχανή γη να στέκει εκεί σαν αίγιγμα χωρίς λέξεις; Να που χάθηκε το φως και ήδη τα περήφανα βουνά τυλίγονται από σκιά, κι αυτά επίσης. Αυτή η ακινησία γεννά άγχος και η ανάμνηση του αλλοτινού κάλλους θυμίζει περισσότερο θλίψη. Το ένιωσα αυτό εκατοντάδες φορές όταν υποχρεώθηκα να αφήσω τον ελεύθερο αιθέρα της Αρχαιότητας για να επιστρέψω στη νύχτα του παρόντος. Δεν έβρισκα άλλη σωτηρία πέραν της εγκαρτέρησης, που είναι ο θάνατος της ψυχής. Υπάρχει ένα συναίσθημα που σε βασανίζει, στην ανάμνηση του χαμένου μεγαλείου, και στέκεσαι τότε σαν εγκληματίας ενώπιον της ιστορίας. Όσο εντονότερα την έχεις ξαναζήσει, τόσο πιο βίαια αναστατώνεσαι ξυπνώντας από το όνειρο: βλέπεις το βάραθρο ανάμεσα στο τότε και το σήμερα, και εγώ, τουλάχιστον, όλα τούτα τα πράγματα που ήταν τόσο όμορφα και σπουδαία, είμαι υποχρεωμένος να τα θεωρήσω χαμένα, χαμένα διά παντός. Δες το παρεκκλήσι: πόσο θαυμαστά ισχυρό ήταν το πνεύμα που το δημιούργησε και με τι δύναμη δάμασε τον αχανή κόσμο! Έσπεψε τον γαλήνιο λόφο με αυτό τον αδιατάρακτο τόπο λατρείας, εγκατέστησε το μοναστήρι του στην πεδιάδα, και στην οχλοβοή της πόλης έχτισε τον επιβλητικό καθεδρικό ναό του. Χιλιάδες άνθρωποι τον εμπιστεύονταν και, ως απόστολοι αυτού του πνεύματος, πήγαιναν εδώ κι εκεί, φορώντας κιλίκια, φτωχοί, στερούμενοι ό,τι πιο εκλεπτυσμένο παράγει η γη, και δρούσαν. Μα δεν χρειάζεται να σου τα εξιστορήσω όλα αυτά, γνωρίζεις καλά την ιστορία του κόσμου. Και τι έγιναν όλα αυτά; Πρόσεξε με: το θέμα δεν είναι τι μας μετέδωσε εκείνος ο αιώνας. Το ερώτημά μου δεν αφορά το νεκρό υλικό αλλά περισσότερο, αν προτιμάς, τη μορφή στην οποία αυτό παρήχθη, αυτή την ενεργητικότητα και αυτό το πνεύμα συνοχής που έμοιαζαν να χάνονται στο άπειρο και που εντούτοις μπορούσαν να συνταιριάξουν με το κέντρο ό,τι έμοιαζε πιο απόμακρο, διατηρώντας σταθερά σε κάθε παραλλαγή τον τόνο της αρχικής μελωδίας. Με αυτή την έννοια, η μορφή είναι ίσως το μόνο πράγμα

που, στην κατάστασή μας, μπορεί να μας προσφέρει ένα σημείο σύγκρισης, διότι το υλικό είναι πάντοτε κάτι δεδομένο. Μα η μορφή είναι το στοιχείο του ανθρωπίνου πνεύματος, είναι η ελευθερία που δρα μέσα του ως νόμος, και ο Λόγος που ενεργοποιείται σε αυτό. Σύγκρινε λοιπόν εκείνη την εποχή με τη δική μας: πού μπορείς να βρεις μια τέτοια κοινότητα; Πού είναι το γεφύρι που θα μας επέτρεπε να πάρουμε τόσα εκπληκτικά πράγματα από εκείνη τη μακρινή χώρα; Τι απέγινε εκείνο το ευσεβές και ισχυρό πνεύμα που έχτισε τις εκκλησίες, που δημιούργησε τα θρησκευτικά τάγματα, και όλα τούτα με μια ενιαία κίνηση; Εκείνο το πνεύμα που από ένα κεντρικό σημείο, υψώθηκε πάνω από τον κόσμο εκείνης της εποχής και υπέταξε τα πάντα στην ευφυΐα του και στη δύναμη της πίστης του;

\*

### **ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ**

Σε εμάς τα πάντα επικεντρώνονται στην πνευματική διάσταση, γίναμε φτωχοί για να γίνουμε πλούσιοι.

Αρχαίος κόσμος

1) Μοναρχία, Ελλάδα· ακολούθως Ρώμη.

Μεσαίωνας

2) Συνταγματική μοναρχία.

Νέοι Καιροί

3) Δημοκρατία

*ad 2) Διαφορετικά έθνη – Μία Εκκλησία, με έναν πάπα.*

*ad 3) Οικουμενική ιεροσύνη, ο προτεσταντισμός ως πρόλογος.*

Johann Christian Friedrich Hölderlin  
Μετάφραση στα γαλλικά: J. D'Hondt